UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (toinen jaosto)

20 päivänä syyskuuta 2017 *

Ennakkoratkaisupyyntö – Kuluttajansuoja – Direktiivi 93/13/ETY – Kuluttajasopimusten kohtuuttomat ehdot – 3 artiklan 1 kohta ja 4 artiklan 2 kohta – Sopimusehtojen kohtuuttomuuden arvioiminen – Ulkomaanvaluutan määräinen luottosopimus – Kokonaan kuluttajan vastuulla oleva valuuttariski – Osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välinen huomattava epätasapaino – Ajankohta, joka otetaan huomioon arvioitaessa epätasapainoa – Käsitteen ”laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi” ulottuvuus – Pankin toimittamien tietojen taso

Asiassa C-186/16,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Curtea de Apel Oradea (Oradean toisen asteen tuomioistuin, Romania) on esittänyt 3.3.2016 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 1.4.2016, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Ruxandra Paula Andriciuc, ym.

vastaan

Banca Românească SA,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (toinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja M. Ilešič sekä tuomarit A. Prechal (esittelevä tuomari), A. Rosas, C. Toader ja E. Jarašiūnas,

julkisasiamies: N. Wahl,

kirjaaja: hallintovirkamies L. Carrasco Marco,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 9.2.2017 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– Ruxandra Paula Andriciuc ym., edustajinaan G. Piperea, A. Dimitriu, L. Hagiu ja C. Șuhan, avocați,

– Banca Românească SA, edustajinaan R. Radu Tureac, V. Rădoi ja D. Nedea, avocați,

– Romanian hallitus, asiamiehinään R.-H. Radu, L. Lițu, M. Chicu ja E. Gane,

– Puolan hallitus, asiamiehenään B. Majczyna,

– Euroopan komissio, asiamiehinään C. Gheorghiu, G. Goddin ja D. Roussanov,

* Oikeudenkäyntikieli: romania

kuultuaan julkisasiamiehen 27.4.2017 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY (EYVL 1993, L 95, s. 29) 3 artiklan 1 kohdan ja 4 artiklan 2 kohdan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty oikeudenkäynnissä, jossa asianosaisina ovat Ruxandra Paula Andriciuc ja 68 muuta henkilöä sekä Banca Românească SA (jäljempänä pankki) ja jossa on kyse luottosopimuksiin otetuista kohtuuttomiksi väitetyistä ehdoista, joissa määrätään muun muassa velvollisuudesta maksaa luotot takaisin samassa ulkomaanvaluutassa, jossa luotot on myönnetty.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Direktiivin 93/13 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Tämän direktiivin tarkoituksena on lähentää jäsenvaltioiden elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehtyjen sopimusten kohtuuttomia ehtoja koskevia lakeja, asetuksia ja hallinnollisia määräyksiä.

2. Tämän direktiivin säännökset eivät koske pakollisia lakeja tai asetuksia heijastavia sopimusehtoja eikä kansainvälisten sopimusten, joissa jäsenvaltiot ja yhteisö ovat osallisina, määräyksiä tai periaatteita, varsinkaan liikenteen alalla.”

4 Tämän direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.”

5 Mainitun direktiivin 4 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidaan ottaen huomioon sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne ja viitaten sopimuksentekohetkellä kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin sekä kaikkiin muihin sopimuksen ehtoihin tai toiseen sopimukseen, josta se on riippuvainen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 7 artiklan soveltamista.

2. Sopimusehtojen kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa koskea sopimuksen pääkohteen määrittelyä, hinnan tai korvauksen riittävyyttä eikä vastineena toimitettavia palveluja ja tavaroita, jos ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.”

6 Kyseisen direktiivin 5 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Jos on kyse sopimuksesta, jonka kaikki tai tietyt kuluttajalle esitetyt ehdot on laadittu kirjallisesti, ehdot on aina laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi. – –”

Romanian oikeus

7 Siviililain (Cod civil) 1578 §:ssä, sellaisena kuin se oli voimassa pääasiassa kyseessä olevien sopimusten tekohetkellä, säädetään seuraavaa:

”Rahamääräiseen lainaan perustuva velvoite sisältää ainoastaan saman rahamäärän, joka on ilmaistu sopimuksessa.

Jos valuuttojen hinta nousee tai laskee ennen maksun eräpäivää, velallisen on maksettava lainaamansa rahamäärä takaisin, ja takaisinmaksu on suoritettava vain maksuhetkellä voimassa olevan valuuttakurssin mukaisesti.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

8 Ennakkoratkaisupyynnön esittämisestä tehdystä päätöksestä ilmenee, että pääasian valittajat, jotka saivat vuosina 2007–2008 tulonsa Romanian leuina (RON), tekivät tämän ajanjakson aikana pankin kanssa Sveitsin frangin (CHF) määräisiä luottosopimuksia kiinteistöjen hankkimista, muiden luottojen uudelleenrahoittamista tai henkilökohtaisia tarpeitaan varten.

9 Kunkin sopimuksen 1.2 kohdan mukaan pääasian valittajat olivat velvolliset maksamaan luotot takaisin kuukausittaisina lyhennyserinä samassa valuutassa, jossa luotot oli otettu, eli Sveitsin frangeina, minkä johdosta valuuttariski, joka merkitsi kuukausittaisten lyhennyserien kasvua, jos Romanian leun vaihtokurssi suhteessa Sveitsin frangiin laski, jäi kokonaisuudessaan heille. Sopimusten 9.1 ja 10.3.9 kohtaan sisältyi lisäksi ehdot, joiden mukaan kuukausittaisten lyhennyserien eräännyttyä tai lainanottajan laiminlyötyä sopimuksesta johtuvat velvoitteensa pankilla oli oikeus veloittaa lainanottajan tiliä ja muuntaa tarvittaessa tämän tilillä olevat käteisvarat sopimuksen mukaiseen valuuttaan sillä vaihtokurssilla, jota pankki mainitun toimenpiteen ajankohtana käytti. Näiden sopimusehtojen mukaisesti kurssierot jäivät yksinomaan lainanottajan maksettaviksi.

10 Pääasian valittajien mukaan pankki kykeni ennakoimaan Sveitsin frangin kurssin kehityksen ja vaihtelut. Valuuttariskistä oli ilmoitettu heille puutteellisesti, koska pankki ei ollut selittänyt, että toisin kuin lainasopimusten viitevaluuttana käytettävien muiden ulkomaanvaluuttojen arvot Sveitsin frangin arvo vaihteli merkittävästi suhteessa Romanian leuhun.

11 Esittely oli suoritettu yleisesti ottaen yksipuolisesti korostamalla tämän tyyppisen tuotteen ja käytettävän valuutan etuja, mutta niihin mahdollisesti liittyviä riskejä sekä riskien toteutumisen todennäköisyyttä ei ollut tuotu esille. Pääasian valittajat väittävät, että koska pankki ei ilmoittanut heille avoimesti näistä vaihteluista, se rikkoi ilmoittamis-, varoittamis- ja neuvontavelvollisuuksiaan eikä täyttänyt velvollisuuttaan laatia sopimusehdot selkeästi ja ymmärrettävästi, jotta jokainen lainanottaja voi arvioida tekemästään sopimuksesta johtuvien velvollisuuksien laajuuden.

12 Koska pääasian valittajat pitivät sopimusehtoja, joiden mukaan luotot oli maksettava takaisin Sveitsin frangin määräisinä, kohtuuttomina, kun otetaan huomioon, että valuuttariski lankesi niiden perusteella lainanottajille, he nostivat Tribunalul Bihorissa (Bihorin alioikeus, Romania) kanteen, jossa vaadittiin, että nämä ehdot todetaan pätemättömiksi ja että pankki laatii uuden takaisinmaksusuunnitelman, jossa määrätään lainojen muuntamisesta Romanian leun määräisiksi pääasiassa kyseessä olevien luottosopimusten tekohetkellä voimassa olleella vaihtokurssilla.

13 Tribunalul Bihor hylkäsi kanteen 30.4.2015 antamallaan tuomiolla. Tuomioistuin katsoi, että ehto, jossa määrätään luottojen maksamisesta takaisin samassa valuutassa, jossa ne oli otettu, ei ollut kohtuuton, vaikka siitä ei ollut neuvoteltu lainanottajien kanssa.

14 Pääasian valittajat valittivat tästä tuomiosta ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen. Ne väittivät, että osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien välinen huomattava epätasapaino on aiheutunut Romanian leun arvon alenemisesta suhteessa Sveitsin frangiin sopimusten tekemisen jälkeen ja ettei unionin tuomioistuin ole koskaan ratkaissut tämän laatuista kysymystä direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdan, jossa on kyse huomattavan epätasapainon käsitteestä, tulkintaa koskeneissa tuomioissaan.

15 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että Sveitsin frangin kurssi on nyt käsiteltävässä asiassa noussut merkittävästi pääasiassa kyseessä olevien lainojen myöntämisen jälkeen ja että pääasian valittajat ovat kärsineet tästä noususta aiheutuneista vaikutuksista. Tuomioistuimen mukaan tämän vuoksi on tarpeen selvittää, merkitseekö pankille luottosopimusten tekohetkellä kuuluva ilmoittamisvelvollisuus sitä, että pankin on ilmoitettava asiakkailleen Sveitsin frangin kurssin mahdollisesta tulevasta noususta tai laskusta, ja onko pääasiassa kyseessä olevassa sopimusehdossa mainittava myös kaikista siitä mahdollisesti aiheutuvista valuuttariskin kaltaisista seurauksista, jotka voivat vaikuttaa lainanottajan maksamaan hintaan, jotta sopimusehdon voidaan katsoa olevan laadittu direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla selkeästi ja ymmärrettävästi.

16 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo siten, että selvennystä tarvitaan direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdasta, jossa säädetään poikkeuksesta siitä kohtuuttomien sopimusehtojen sisällöllisestä valvontajärjestelmästä, josta on säädetty tällä direktiivillä toteutetun kuluttajansuojajärjestelmän yhteydessä, tehtävästä tulkinnasta.

17 Tässä tilanteessa Curtea de Apel Oradea päätti lykätä asian ratkaisua ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että huomattavaa epätasapainoa osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välillä on arvioitava nimenomaan vain sopimuksen tekohetken kannalta, vai onko arviointi tehtävä myös silloin, kun kuluttajan suorituksesta on tullut sopimuksen määräajoin tai keskeytyksettä tapahtuvan täytäntöönpanon aikana valuuttakurssin huomattavien vaihtelujen vuoksi kohtuuttoman raskas verrattuna sopimuksen tekohetkeen?

2) Onko direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu ehdon laatiminen selkeästi ja ymmärrettävästi ymmärrettävä siten, että tällaisessa sopimusehdossa on määrättävä vain kyseisen ehdon sopimukseen ottamisen perusteista ja toimintamekanismista, vai onko siinä määrättävä myös kaikista siitä mahdollisesti aiheutuvista seurauksista, joiden mukaan kuluttajan maksama hinta voi vaihdella, esimerkiksi valuuttakurssiriskistä, ja voidaanko direktiivin 93/13 valossa katsoa, että pankin velvollisuus antaa asiakkaalle tietoja luoton myöntämishetkellä koskee yksinomaan luottoehtoja eli korkoja, palkkioita ja lainanottajan antamia vakuuksia, jolloin tämä velvollisuus ei voi sisältää ulkomaisen valuutan arvon mahdollista nousua tai laskua?

3) Onko direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että ilmaisut ’sopimuksen pääkohde’ ja ’hinnan tai korvauksen riittävyyttä eikä vastineena toimitettavia palveluja ja tavaroita’ kattavat elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan väliseen ulkomaanvaluutan määräiseen luottosopimukseen otetun ehdon, josta ei ole neuvoteltu erikseen ja jonka nojalla luotto on maksettava takaisin samassa valuutassa?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ennakkoratkaisukysymysten tutkittavaksi ottaminen

18 Pankki kiistää sen, että ennakkoratkaisukysymysten tutkittavaksi ottamisen edellytykset täyttyisivät. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei tarvitse tulkintaa direktiivin 93/13 kyseisistä säännöksistä kyetäkseen ratkaisemaan kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävänä olevan asian, ja koska asiaa koskevaa oikeuskäytäntöä on joka tapauksessa jo olemassa, kyseessä olevien oikeussääntöjen tulkinta on nykyisin selvä. Kysymykset on lisäksi muotoiltu siten, että niillä pyritään todellisuudessa saamaan yksittäistapausta koskeva ratkaisu, jotta pääasia saadaan ratkaistua konkreettisesti.

19 On heti alkuun palautettava mieleen, että unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan SEUT 267 artiklassa tarkoitetussa menettelyssä, joka perustuu kansallisten tuomioistuinten ja unionin tuomioistuimen tehtävien selkeään jakoon, yksinomaan kansallinen tuomioistuin on toimivaltainen toteamaan sen ratkaistavaksi saatetun riita-asian tosiseikat ja arvioimaan niitä sekä tulkitsemaan ja soveltamaan kansallista lainsäädäntöä. Samalla tavoin yksinomaan kansallisen tuomioistuimen, jossa asia on vireillä ja joka vastaa annettavasta ratkaisusta, tehtävänä on kunkin asian erityispiirteiden perusteella harkita, ovatko sen unionin tuomioistuimelle esittämät kysymykset tarpeellisia ja onko niillä merkitystä asian kannalta. Jos esitetyt kysymykset koskevat unionin oikeuden tulkintaa, unionin tuomioistuimen on siten lähtökohtaisesti ratkaistava ne (tuomio 26.1.2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, 29 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

20 Unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten yhteistyövälineen osalta, jonka SEUT 267 artiklalla käyttöön otettu menettely muodostaa, olettamana on se, että unionin oikeutta koskevat kysymykset ovat merkityksellisiä. Unionin tuomioistuin voi kieltäytyä vastaamasta SEUT 267 artiklassa tarkoitetun kansallisen tuomioistuimen esittämään ennakkoratkaisukysymykseen ainoastaan, jos muun muassa unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 94 artiklassa mainittuja ennakkoratkaisupyynnön sisältöä koskevia vaatimuksia ei ole noudatettu tai jos on ilmeistä, että kansallisen tuomioistuimen pyytämällä unionin oikeussäännön tulkitsemisella tai pätevyyden arvioimisella ei ole mitään yhteyttä kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävän asian tosiseikkoihin tai kohteeseen, tai jos kyseinen ongelma on luonteeltaan hypoteettinen (tuomio 28.3.2017, Rosneft, C-72/15, EU:C:2017:236, 50 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

21 Nyt käsiteltävässä asiassa on riittävää palauttaa mieleen yhtäältä, että vaikka jokin oikeuskysymys olisikin ratkaistu unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä, kansallisilla tuomioistuimilla on edelleen täysi vapaus saattaa asia unionin tuomioistuimen ratkaistavaksi, jos ne pitävät sitä tarkoituksenmukaisena, eikä tilanne, jossa unionin tuomioistuin on jo tulkinnut säännöksiä ja määräyksiä, joiden tulkintaa pyydetään, estä unionin tuomioistuinta antamasta uutta ratkaisua (tuomio 17.7.2014, Torresi, C-58/13 ja C-59/13, EU:C:2014:2088, 32 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

22 Vaikka toisaalta onkin ainoastaan ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävä lausua väitetysti kohtuuttomien sopimusehtojen luokittelusta käsiteltävän asian olosuhteet huomioon ottaen, unionin tuomioistuimella on silti toimivalta johtaa direktiivin 93/13 säännöksistä, tässä tapauksessa 3 artiklan 1 kohdasta ja 4 artiklan 2 kohdasta, ne perusteet, joita kansallinen tuomioistuin voi soveltaa tai joita sen täytyy soveltaa, kun se tutkii sopimusehtoa nämä säännökset huomioon ottaen (ks. vastaavasti tuomio 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, 48 kohta ja tuomio 23.4.2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, 28 kohta).

23 Nyt esillä oleva ennakkoratkaisupyyntö voidaan siksi ottaa tutkittavaksi.

Kolmas kysymys

24 Kolmannella kysymyksellään, johon on syytä vastata ensiksi, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, onko direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että kyseisessä säännöksessä tarkoitetut käsitteet sopimuksen pääkohde ja hinnan tai korvauksen asianmukaisuus suhteessa vastineena toimitettaviin palveluihin ja tavaroihin kattavat pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan väliseen ulkomaanvaluutan määräiseen luottosopimukseen otetun sopimusehdon, josta ei ole erikseen neuvoteltu ja jonka mukaan luotto on maksettava takaisin tässä samassa valuutassa.

25 Aivan aluksi on syytä palauttaa mieliin, että se, että kansallinen tuomioistuin on muodollisesti esittänyt ennakkoratkaisukysymyksen viittaamalla joihinkin unionin oikeuden määräyksiin tai säännöksiin, ei estä unionin tuomioistuinta esittämästä kansalliselle tuomioistuimelle kaikkia tulkintaan liittyviä seikkoja, jotka saattavat olla hyödyllisiä kansallisen tuomioistuimen arvioidessa käsiteltävänään olevaa asiaa, riippumatta siitä, onko kansallinen tuomioistuin kysymystään esittäessään viitannut niihin (tuomio 10.9.2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, 71 kohta ja tuomio 15.2.2017, W ja V, C-499/15, EU:C:2017:118, 45 kohta).

26 Romanian hallitus ja pankki ovat nyt käsiteltävässä asiassa esittämissään kirjallisissa huomautuksissa viitanneet siihen mahdollisuuteen, että pääasiassa kyseessä oleva sopimusehto on ainoastaan heijastuma Romanian siviililain 1578 §:ssä vahvistetusta rahan nimellisarvoperiaatteesta, joten kyseinen sopimusehto ei kuulu direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdan perusteella kyseisen kohdan soveltamisalaan.

27 On syytä palauttaa tässä yhteydessä mieleen, että direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdassa säädetään tämän direktiivin soveltamisalaan kohdistuvasta poikkeuksesta, joka koskee pakottavia lakeja tai asetuksia heijastavia sopimusehtoja (tuomio 10.9.2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, 76 kohta ja vastaavasti tuomio 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, 25 kohta).

28 Unionin tuomioistuin on jo todennut, että tämä soveltamisalan ulkopuolelle jättäminen edellyttää kahden ehdon täyttämistä. Yhtäältä sopimusehdon on heijastettava lain tai asetuksen säännöstä, ja toisaalta tämän säännöksen on oltava pakottava (tuomio 10.9.2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, 78 kohta).

29 Ratkaistakseen sen, onko jokin sopimusehto jätettävä direktiivin 93/13 soveltamisalan ulkopuolelle, kansallisen tuomioistuimen on tarkistettava, heijastaako tämä ehto kansallisen oikeuden säännöksiä, joita sovelletaan sopimuspuolten välillä niiden tahdosta riippumatta, vai säännöksiä, jotka ovat dispositiivisia eli joita sovelletaan suoraan lain nojalla silloin, kun sopimuspuolten välillä ei ole sovittu muusta järjestelystä (ks. tuomio 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, 26 kohta ja tuomio 10.9.2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, 79 kohta).

30 Kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 59 kohdassa todennut, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on arvioida kyseisten lainasopimusten luonteen, systematiikan ja ehtojen sekä sopimusten oikeudellisen ja tosiasiallisen asiayhteyden perusteella, heijastaako pääasiassa kyseessä oleva sopimusehto, jonka mukaan luotto on maksettava takaisin samassa valuutassa kuin se on myönnetty, direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla kansallisen lainsäädännön pakottavia säännöksiä.

31 Kansallisen tuomioistuimen on tarvittavat tarkistukset suorittaessaan otettava huomioon se, että tämän direktiivin 1 artiklan 2 kohdassa säädettyä poikkeusta on tulkittava suppeasti ottaen huomioon kyseisen direktiivin tavoitteen eli kuluttajien suojaamisen elinkeinonharjoittajien heidän kanssaan tekemiin sopimuksiin sisältyviltä kohtuuttomilta ehdoilta (ks. vastaavasti tuomio 10.9.2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, 77 kohta).

32 Jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, ettei kyseinen poikkeus kata pääasiassa kyseessä olevaa sopimusehtoa, sen tehtävänä on tutkia, kuuluuko sopimusehto direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun käsitteen sopimuksen pääkohde tai käsitteen hinnan tai korvauksen asianmukaisuus suhteessa vastineena toimitettaviin palveluihin ja tavaroihin piiriin.

33 Kuten tämän tuomion 22 kohdassa muistutettiin, vaikka on niin, että tämä tutkiminen kuuluu yksinomaan ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle, unionin tuomioistuimen tehtävänä on kuitenkin johtaa mainitusta säännöksestä perusteet, joita tutkimisen yhteydessä sovelletaan.

34 Unionin tuomioistuin on todennut tässä yhteydessä, että koska direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa säädetään poikkeuksesta siitä kohtuuttomien sopimusehtojen sisällöllisestä valvontajärjestelmästä, josta on säädetty tällä direktiivillä toteutetun kuluttajien suojajärjestelmän yhteydessä, tätä säännöstä on tulkittava suppeasti (ks. vastaavasti tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 42 kohta ja tuomio 23.4.2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, 31 kohta). Lisäksi direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa olevia ilmaisuja sopimuksen pääkohde ja hinnan tai korvauksen asianmukaisuus suhteessa vastineena toimitettaviin palveluihin ja tavaroihin on tavallisesti tulkittava koko Euroopan unionissa itsenäisesti ja yhtenäisesti, ja tässä tulkinnassa on otettava huomioon säännöksen asiayhteys ja kyseisellä säännöstöllä tavoiteltu päämäärä (tuomio 26.2.2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, 50 kohta).

35 Kun kyse on direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun sopimuksen pääkohteen käsitteen piiriin kuuluvasta sopimusehtojen ryhmästä, unionin tuomioistuin on jo todennut, että näiden sopimusehtojen on ymmärrettävä olevan niitä, joilla vahvistetaan sopimuksen olennaiset suoritukset ja jotka sellaisenaan määrittävät sopimusta (tuomio 3.6.2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, 34 kohta ja tuomio 23.4.2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, 33 kohta).

36 Sitä vastoin sellaiset sopimusehdot, jotka ovat luonteeltaan liitännäisiä sopimussuhteen keskeisen sisällön määrittäviin sopimusehtoihin nähden, eivät kuulu kyseisessä säännöksessä tarkoitetun sopimuksen pääkohteen käsitteen alaan (tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 50 kohta ja tuomio 23.4.2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, 33 kohta).

37 Useat unionin tuomioistuimen käytettävissä olevaan asiakirja-aineistoon sisältyvät seikat viittaavat käsiteltävässä asiassa siihen, että direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun sopimuksen pääkohteen käsitteen alaan kuuluu pääasiassa kyseessä olevan kaltainen elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan väliseen ulkomaanvaluutan määräiseen luottosopimukseen otettu sopimusehto, josta ei ole erikseen neuvoteltu ja jonka mukaan luotto on maksettava takaisin tässä samassa valuutassa.

38 Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että lainanantaja sitoutuu luottosopimuksella pääasiallisesti antamaan lainanottajan käyttöön tietyn rahasumman ja lainanottaja sitoutuu pääasiallisesti maksamaan takaisin kyseisen summan – yleensä korkoineen – sovitun aikataulun mukaisesti. Tällaisen sopimuksen olennaiset suoritukset liittyvät siten rahasummaan, joka on määriteltävä suhteessa sopimuksen mukaiseen myöntämis- ja takaisinmaksuvaluuttaan. Kuten julkisasiamies toteaa ratkaisuehdotuksensa 46 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa, siinä, että luotto on maksettava takaisin tietyssä valuutassa, ei lähtökohtaisesti ole kyse liitännäisestä maksujärjestelystä vaan koko velalliselle kuuluvan velvollisuuden ominaislaadusta, joten se on olennainen osa lainasopimusta.

39 On totta, että unionin tuomioistuin totesi 30.4.2014 antamansa tuomion Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) 59 kohdassa, että ilmaisu sopimuksen pääkohde kattaa ulkomaan valuutan määräiseen elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan väliseen luottosopimukseen sisältyvän sopimusehdon, josta ei ole erikseen neuvoteltu ja jonka mukaan tämän valuutan myyntikurssia sovelletaan lainan lyhennyserien laskemiseen, vain siinä tapauksessa, että mainitulla sopimusehdolla sovitaan sopimuksen olennaisesta suorituksesta, joka sellaisenaan määrittää sopimusta, mistä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on varmistuttava.

40 Kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on kuitenkin muistuttanut, asiassa, joka johti 30.4.2014 annettuun tuomioon Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), ulkomaanvaluutan määräiset lainat oli maksettava takaisin kansallisessa rahayksikössä pankin käyttämän ulkomaanvaluutan myyntikurssin mukaan, mutta pääasiassa lainat on maksettava takaisin samassa ulkomaanvaluutassa, jossa ne on myönnetty. Kuten julkisasiamies toteaa ratkaisuehdotuksensa 51 kohdassa, ulkomaanvaluuttoihin indeksoituja luottosopimuksia ei voida rinnastaa pääasiassa kyseessä olevan kaltaisiin ulkomaanvaluutan määräisiin luottosopimuksiin.

41 Kaikki nämä seikat huomioon ottaen kolmanteen kysymykseen on syytä vastata, että direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että tässä säännöksessä tarkoitettu käsite sopimuksen pääkohde kattaa pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen ulkomaanvaluutan määräiseen lainasopimukseen otetun sopimusehdon, josta ei ole erikseen neuvoteltu ja jonka mukaan laina on maksettava takaisin samassa ulkomaanvaluutassa, jossa se on otettu, jos tässä sopimusehdossa vahvistetaan sopimuksen olennainen suoritus, joka määrittää tätä sopimusta. Tätä sopimusehtoa ei voida siten pitää kohtuuttomana, jos se on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.

Toinen kysymys

42 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee toisella kysymyksellään, onko direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että vaatimus, jonka mukaan sopimusehto on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, merkitsee sitä, että luottosopimuksen ehdossa, jonka perusteella luotto on maksettava takaisin samassa ulkomaanvaluutassa, jossa se on otettu, on mainittava vain kyseisen ehdon sopimukseen ottamisen perusteista ja sen täytäntöönpanomekanismista, vai onko siinä mainittava myös kaikista siitä mahdollisesti aiheutuvista seurauksista kuluttajan maksettavaksi tulevaan hintaan, kuten valuuttariskistä, ja voidaanko mainitun direktiivin valossa katsoa, että pankin velvollisuus antaa lainanottajalle tietoja luoton myöntämishetkellä koskee yksinomaan luottoehtoja, eli korkoja, palkkioita ja lainanottajan antamia vakuuksia, jolloin tämän velvollisuuden piiriin ei voi kuulua ulkomaanvaluutan vaihtokurssin mahdollinen nousu tai lasku.

43 Aluksi on syytä palauttaa mieleen, että unionin tuomioistuin on jo todennut, että vaatimusta, jonka mukaan ehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, sovelletaan myös silloin, kun sopimusehto kuuluu direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla käsitteiden sopimuksen pääkohde ja hinnan tai korvauksen asianmukaisuus suhteessa vastineena toimitettaviin palveluihin ja tavaroihin alaan (ks. vastaavasti tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 68 kohta). Tässä säännöksessä tarkoitetut sopimusehdot välttyvät kohtuuttoman luonteen arvioinnilta vain, jos toimivaltainen kansallinen tuomioistuin yksittäistapauksen tutkittuaan katsoo, että elinkeinonharjoittaja on laatinut ne selkeästi ja ymmärrettävästi (tuomio 3.6.2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, 32 kohta).

44 Kun kyse on sopimusehtojen avoimuutta koskevasta vaatimuksesta sellaisena, kuin se esitetään direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa, unionin tuomioistuin on korostanut, että tämä vaatimus, josta muistutetaan myös kyseisen direktiivin 5 artiklassa, ei voi rajoittua ainoastaan sopimusehtojen muodolliseen ja kieliopilliseen ymmärrettävyyteen, vaan koska kyseisellä direktiivillä toteutettu suojajärjestelmä perustuu ajatukseen siitä, että kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli muun muassa tietojen puolesta, kyseisen direktiivin vaatimusta siitä, että sopimusehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, ja siten avoimuutta koskevaa vaatimusta on tulkittava laajasti (ks. vastaavasti tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 71 ja 72 kohta ja tuomio 9.7.2015, Bucura, C-348/14, ei julkaistu, EU:C:2015:447, 52 kohta).

45 Vaatimuksen, jonka mukaan sopimusehto on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, on ymmärrettävä edellyttävän myös sitä, että sopimuksessa esitetään avoimesti sen mekanismin konkreettinen toiminta, johon asianomaisessa ehdossa viitataan, sekä tarvittaessa tämän mekanismin ja muissa sopimusehdoissa määrätyn mekanismin välinen suhde siten, että kuluttajalla on mahdollisuus

täsmällisten ja helppotajuisten perusteiden nojalla arvioida, minkälaisia taloudellisia seurauksia siitä hänelle aiheutuu (tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 75 kohta ja tuomio 23.4.2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, 50 kohta).

46 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tutkittava tätä kysymystä kaikkien olennaisten tosiseikkojen, joihin kuuluvat luotonantajan luottosopimusta koskevien neuvottelujen yhteydessä antamat ilmoitukset ja tiedot, perusteella (ks. vastaavasti tuomio 26.2.2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, 75 kohta).

47 Kun kansallinen tuomioistuin ottaa huomioon kaikki sopimuksen tekemiseen liittyvät olosuhteet, sen tehtävänä on tässä yhteydessä erityisesti varmistaa, että käsiteltävässä asiassa kuluttajalle on annettu tiedoksi kaikki seikat, jotka voivat vaikuttaa hänen sitoumuksensa laajuuteen ja joiden avulla hän voi arvioida muun muassa lainansa kokonaiskustannuksia. Tässä arvioinnissa on yhtäältä ratkaisevaa se, onko ehdot laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi, jotta keskivertokuluttaja – eli tavanomaisen valistunut ja kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen kuluttaja – voi niiden perusteella arvioida tällaisia kustannuksia, ja toisaalta se, onko luottosopimuksessa jätetty mainitsematta tietoja, joita pidetään sopimuksen kohteena olevien tavaroiden tai palvelujen luonteen kannalta keskeisinä (ks. vastaavasti tuomio 9.7.2015, Bucura, C-348/14, ei julkaistu, EU:C:2015:447, 66 kohta).

48 Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ennen sopimuksen tekemistä tiedoilla sopimusehdoista ja sopimuksen tekemisen seurauksista on kuluttajalle perustavanlaatuinen merkitys. Kuluttaja päättää nimenomaan näiden tietojen perusteella, haluaako hän sitoutua elinkeinonharjoittajan aiemmin laatimiin ehtoihin (tuomio 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, 44 kohta ja tuomio 21.12.2016 , Gutiérrez Naranjo ym., C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, 50 kohta).

49 Pääasiassa kyseessä olevan kaltaisten ulkomaavaluutan määräisten lainojen osalta on nyt käsiteltävässä asiassa syytä korostaa – kuten Euroopan järjestelmäriskikomitea on valuuttamääräisestä luotonannosta 21.9.2011 antamassaan suosituksessa (CERS/2011/1) (EUVL 2011, C 342, s. 1) muistuttanut –, että finanssilaitosten on annettava lainanottajille riittävät tiedot, jotta lainanottajat voivat tehdä niiden pohjalta perusteltuja ja harkittuja päätöksiä, ja että niihin tulisi sisältyä ainakin tiedot siitä, miten lainanottajan kotijäsenvaltion rahayksikön arvon merkittävä aleneminen sekä ulkomaisen koron nousu vaikuttaisivat lyhennyksiin (Suositus A – Lainanottajien riskitietoisuus, 1 kohta).

50 Kuten julkisasiamies toteaa ratkaisuehdotuksensa 66 ja 67 kohdassa, lainanottajalle on yhtäältä kerrottava selkeästi, että jos hän tekee ulkomaanvaluutan määräisen lainasopimuksen, hän altistuu valuuttariskille, jonka kantaminen voi olla hänelle taloudellisesti vaikeaa, jos rahayksikön, jonka määräisenä hän saa tulonsa, arvo alenee. Elinkeinonharjoittajan, tässä tapauksessa pankin, on toisaalta annettava tietoja valuuttakurssin mahdollisista vaihteluista ja ulkomaanvaluutan määräisen lainan ottamiseen sisältyvistä riskeistä varsinkin, jos lainaa ottava kuluttaja ei saa tulojaan kyseisessä valuutassa. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on siksi tarkistaa, onko elinkeinonharjoittaja antanut asianomaisille kuluttajille kaikki merkitykselliset tiedot niin, että kuluttajat voivat arvioida, minkälaisia taloudellisia seurauksia pääasiassa kyseessä olevan kaltaisesta sopimusehdosta aiheutuu heidän taloudellisille velvoitteilleen.

51 Edellä esitetyn perusteella toiseen kysymykseen on syytä vastata, että direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että vaatimus, jonka mukaan sopimusehto on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, merkitsee luottosopimusten yhteydessä sitä, että finanssilaitosten on annettava lainanottajille riittävät tiedot, jotta lainanottajat voivat tehdä niiden pohjalta perusteltuja ja harkittuja päätöksiä. Tämä vaatimus edellyttää kuluttajan ymmärtävän sekä muodollisesti että kieliopillisesti ehdon, jonka mukaan laina on maksettava takaisin samassa ulkomaanvaluutassa, jossa se on otettu, mutta hänen on myös ymmärrettävä sen konkreettinen merkitys siten, että tavanomaisesti valistunut ja kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen keskivertokuluttaja voi paitsi olla tietoinen siitä mahdollisuudesta, että ulkomaanvaluutan, jonka määräisenä laina on otettu, arvo voi nousta tai laskea,

myös arvioida, mitä mahdollisesti merkittäviä taloudellisia seurauksia tällaisesta ehdosta aiheutuu hänen taloudellisille velvoitteilleen. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on suorittaa tämän edellyttämä selvitys.

Ensimmäinen kysymys

52 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee ensimmäisellä kysymyksellään, johon on syytä vastata lopuksi, lähinnä, onko direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua huomattavaa epätasapainoa, jonka kohtuuton sopimusehto aiheuttaa osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille, tutkittava vain sopimuksen tekohetken kannalta.

53 Unionin tuomioistuin on jo todennut tältä osin, että arvioitaessa sitä, onko sopimusehtoa pidettävä kohtuuttomana, kansallisen tuomioistuimen on otettava huomioon – kuten direktiivin 93/13 4 artiklassa säädetään – sopimuksen kohteena olevien tavaroiden tai palvelujen luonne ja viitattava ”sopimuksentekohetkellä” kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin (ks. vastaavasti tuomio 9.7.2015, Bucura, C-348/14, ei julkaistu, EU:C:2015:447, 48 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

54 Kuten julkisasiamies ratkaisuehdotuksensa 78, 80 ja 82 kohdassa toteaa, tästä seuraa, että sopimusehdon kohtuuttomuutta on arvioitava kyseessä olevan sopimuksen tekohetken kannalta ja ottaen huomioon kaikki seikat, joista elinkeinonharjoittaja saattoi olla sopimuksen tekohetkellä tietoinen ja jotka olivat omiaan vaikuttamaan tämän sopimuksen myöhempään täyttämiseen; sopimusehto voi aiheuttaa osapuolten välille vasta sopimuksen täyttämisen aikana ilmenevää epätasapainoa.

55 Ennakkoratkaisun pyytämistä koskevasta päätöksestä ilmenee nyt käsiteltävässä asiassa, että ulkomaanvaluutan määräisiin lainasopimuksiin otetussa pääasiassa kyseessä olevassa ehdossa määrätään, että lainan kuukausittaiset lyhennyserät on suoritettava tässä samassa valuutassa. Tällaisesta sopimusehdosta seuraa, että valuuttariski lankeaa kuluttajalle, jos kansallisen rahayksikön arvo laskee suhteessa kyseiseen valuuttaan.

56 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on arvioida ottaen huomioon kaikki pääasian olosuhteet sekä erityisesti elinkeinonharjoittajan, nyt käsiteltävässä asiassa pankin, asiantuntemus ja perehtyneisyys valuuttakurssin mahdollisiin vaihteluihin ja ulkomaanvaluutan määräisen lainan ottamiseen sisältyviin riskeihin ensiksi, onko lojaliteettiperiaatetta jätetty mahdollisesti noudattamatta, ja toiseksi, onko direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu huomattava epätasapaino mahdollisesti olemassa.

57 Sen arvioimiseksi, aiheuttaako pääasiassa kyseessä olevan kaltainen sopimusehto kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille lojaliteettiperiaatteen vastaisesti, kansallisen tuomioistuimen on tutkittava, voisiko kuluttajaa lojaalisti ja kohtuullisesti kohteleva elinkeinonharjoittaja perustellusti odottaa, että kuluttaja olisi yksilöllisissä sopimusneuvotteluissa hyväksynyt tällaisen ehdon (ks. vastaavasti tuomio 14.3.2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, 68 ja 69 kohta).

58 Edellä esitetty huomioon ottaen ensimmäiseen kysymykseen on syytä vastata, että direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että sopimusehdon kohtuuttomuutta on arvioitava kyseessä olevan sopimuksen tekohetken kannalta ja ottaen huomioon kaikki seikat, joista elinkeinonharjoittaja saattoi olla sopimuksen tekohetkellä tietoinen ja jotka olivat omiaan vaikuttamaan tämän sopimuksen myöhempään täyttämiseen. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on arvioida, onko tässä säännöksessä tarkoitettu epätasapaino mahdollisesti

olemassa, ottaen huomioon kaikki pääasian olosuhteet sekä erityisesti elinkeinonharjoittajan, nyt käsiteltävässä asiassa pankin, asiantuntemus ja perehtyneisyys valuuttakurssien mahdollisiin vaihteluihin ja ulkomaanvaluutan määräisen lainan ottamiseen sisältyviin riskeihin.

Oikeudenkäyntikulut

59 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (toinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) **Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 4 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että tässä säännöksessä tarkoitettu käsite ”sopimuksen pääkohde” kattaa pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen ulkomaanvaluutan määräiseen luottosopimukseen otetun sopimusehdon, josta ei ole erikseen neuvoteltu ja jonka mukaan laina on maksettava takaisin samassa ulkomaanvaluutassa, jossa se on otettu, jos tässä sopimusehdossa vahvistetaan sopimuksen olennainen suoritus, joka määrittää tätä sopimusta. Tätä sopimusehtoa ei voida siten pitää kohtuuttomana, jos se on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.**

2) **Direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että vaatimus, jonka mukaan sopimusehto on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, merkitsee luottosopimusten yhteydessä sitä, että finanssilaitosten on annettava lainanottajille riittävät tiedot, jotta lainanottajat voivat tehdä niiden pohjalta perusteltuja ja harkittuja päätöksiä. Tämä vaatimus edellyttää kuluttajan ymmärtävän sekä muodollisesti että kieliopillisesti ehdon, jonka mukaan laina on maksettava takaisin samassa ulkomaanvaluutassa, jossa se on otettu, mutta hänen on myös ymmärrettävä sen konkreettinen merkitys siten, että tavanomaisesti valistunut ja kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen keskivertokuluttaja voi paitsi olla tietoinen siitä mahdollisuudesta, että ulkomaanvaluutan, jonka määräisenä laina on otettu, arvo voi nousta tai laskea, myös arvioida, mitä mahdollisesti merkittäviä taloudellisia seurauksia tällaisesta ehdosta aiheutuu hänen taloudellisille velvoitteilleen. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on suorittaa tämän edellyttämä selvitys.**

3) **Direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että sopimusehdon kohtuuttomuutta on arvioitava kyseessä olevan sopimuksen tekohetken kannalta ja ottaen huomioon kaikki seikat, joista elinkeinonharjoittaja saattoi olla sopimuksen tekohetkellä tietoinen ja jotka olivat omiaan vaikuttamaan tämän sopimuksen myöhempään täyttämiseen. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on arvioida, onko tässä säännöksessä tarkoitettu epätasapaino mahdollisesti olemassa, ottaen huomioon kaikki pääasian olosuhteet sekä erityisesti elinkeinonharjoittajan, nyt käsiteltävässä asiassa pankin, asiantuntemus ja perehtyneisyys valuuttakurssien mahdollisiin vaihteluihin ja ulkomaanvaluutan määräisen lainan ottamiseen sisältyviin riskeihin.**

Allekirjoitukset